

การรายงานข่าวภาคพลเมืองทาง สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

THE CITIZEN NEWS REPORTING ON THAI PUBLIC BROADCASTING SERVICE (THAI PBS)

นิชาภา แก้วประดับ
Nichapa Kaewpradub

สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพฯ 10600
Department of Mass Communication, Faculty of Management Science,
Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Bangkok 10600 Thailand

Corresponding E-mail : weenakaew@yahoo.com

Received Date August 31, 2020
Revised Date September 2, 2021
Accepted Date October 5, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” รวมทั้งประเภทของข่าวและชนิดของข่าวในการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส โดยระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากข่าวพลเมืองในช่วง “นักข่าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ระหว่าง พ.ศ. 2552-2558 รวมระยะเวลา 7 ปี จำนวน 1,133 ข่าว และการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้บริหารงานข่าวและกลุ่มนักข่าวพลเมือง ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เน้นบทบาทด้านการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเป็นหลัก รองลงมาคือบทบาทด้านการสร้างความต่อเนื่องทางสังคม สำหรับประเภทของข่าวและชนิดของข่าวในการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เน้นการนำเสนอข่าวประเภทข่าวเบามากกว่าข่าวหนัก โดยรายงานข่าวสังคมและสตรีมากที่สุดเป็นลำดับแรก ตามมาด้วยข่าวสิ่งแวดล้อม ข่าวการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม ข่าวการเกษตร ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าววิทยาศาสตร์และวิจัย และข่าวกีฬาตามลำดับ และไม่พบว่ามี การนำเสนอข่าวในพระราชสำนัก ข่าวเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ และข่าวบันเทิง

คำสำคัญ: ข่าวพลเมือง นักข่าวพลเมือง บทบาทการรายงานข่าว สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

Abstract

This article aimed to study the reporting of news of Citizen Journalists Program on Thai PBS and types of news of Thai PBS Citizen news reports. This research methodology was a content analysis of Thai PBS's Citizen Report news during the period of June 2009 - 2015, totaling the period of 7 years with 1,133 news pieces. In-depth interviews were also conducted with Citizen news program executives and reporters of Thai PBS. The finding revealed that the role of reporting of Thai PBS Citizen news reports mainly emphasized on the role of information reporting. Moreover, the reports of Thai PBS Citizen news mainly focused on soft news more than hard news with the priority of social and women news, followed by environment news, education art and culture news, agriculture news, politics news, economics news, science and research news, respectively and sport news. It was also found that royal-related news, technology and computer news and entertainment news were not reported in this program.

Keywords: Citizen news, Citizen journalists, Role of reporting, Thai Public Broadcasting Service (Thai PBS)

1. บทนำ

ปัจจุบันสื่อมวลชนมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสังคม บรรดาสื่อมวลชนอย่างสื่อวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูง อีกทั้งยังมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ในสังคม ทั้งนี้ สื่อวิทยุโทรทัศน์เป็นแหล่งที่ให้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิง และเป็นจุดศูนย์กลางของสมาชิกในครอบครัว ดังนั้น รายการโทรทัศน์จึงมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนารูปแบบ เนื้อหา ขั้นตอนวิธีการนำเสนอ ตลอดจนเทคนิคในการผลิตรายการ แต่เนื่องจากความก้าวหน้าและความทันสมัย ทำให้การนำเสนอรายการต่างๆ ต้องมีความแตกต่างและดึงดูดความสนใจของผู้ชม รูปแบบรายการโทรทัศน์จึงมีความหลากหลายมากขึ้นเพื่อให้เหมาะสมแก่ผู้ชมแต่ละกลุ่มและมีการแยกประเภทรายการให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สถานีโทรทัศน์สาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย ได้ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2551 ภายใต้การดำเนินงานขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Thai Public Broadcasting Service (Thai PBS) โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ที่จะสนับสนุนและพัฒนาสังคมให้มีคุณภาพ คุณธรรม บนพื้นฐานของความเป็นไทยโดยผ่านการบริการข่าวสารที่เที่ยงตรงรอบด้าน

2. ผลิตรายการทางด้านข่าวสาร สารประโยชน์ทางการศึกษาและสาระบันเทิงที่มีสัดส่วนอย่างเหมาะสมและมีคุณภาพสูง เน้นความหลากหลายในมิติต่าง ๆ โดยมุ่งดำเนินการอย่างปราศจากอคติทางการเมืองและผลประโยชน์เชิงพาณิชย์และยึดถือผลประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ

3. ส่งเสริมให้ความรู้แก่ประชาชนให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อประโยชน์ของระดับชาติและระดับท้องถิ่น

4. ส่งเสริมเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสาร เพื่อสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน

5. สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อมในการกำหนดทิศทางการให้บริการองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ

6. สนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์อื่น ๆ โดยคำนึงถึงการเข้าถึงอย่างเป็นธรรมของประชาชน (พระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551, 2551)

สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสเป็นสถานีโทรทัศน์สาธารณะ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรายการสารประโยชน์และข่าวสารเพื่อการพัฒนาของเด็ก เยาวชน ประชาชน และประเทศในอีกรูปแบบหนึ่ง โดยรูปแบบของรายการโทรทัศน์ประกอบด้วย

1. รายการข่าว ประกอบด้วยข่าวภาคเช้า ข่าวเที่ยง ข่าวภาคค่ำ ข่าวภาคดึก และนักข่าวพลเมือง
2. รายการสารคดีส่งเสริมเอกลักษณ์ไทย
3. รายการสารคดีเอเชีย
4. รายการสารคดีจากประเทศตะวันตก
5. รายการสารคดีท่องเที่ยว
6. รายการเด็กและเยาวชน
7. รายการละครดึก
8. รายการสนทนาประเด็นสาธารณะ
9. รายการภาพยนตร์ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม
10. รายการเพื่อการเกษตร

การก่อเกิดของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ประกอบกับความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร กระตุ้นให้ประชาชนเกิดความสนใจแนวคิดสิทธิการสื่อสารของพลเมือง ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นทั่วโลกตั้งแต่ทศวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ทำให้วงการสื่อสารมวลชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก จากเดิมที่การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนถูกพิจารณาว่าเป็นการสื่อสารทางเดียวเพราะเป็นการผูกขาดการส่งสารจากนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไปยังผู้รับสารเท่านั้น แต่ปัจจุบันผู้รับสารได้รับเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองและหันมาส่งสารผ่านพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ ผู้รับสารในยุคสมัยนี้จึงมีบทบาทเป็นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารในคราวเดียวกันอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

ปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าวมีความชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น เมื่อ “สื่อ” ซึ่งประชาชนทั่วไปเป็นผู้ส่งสารเริ่มเป็นที่รู้จักด้วยถ้อยคำแตกต่างกัน อาทิ สื่อภาคประชาชน นักข่าวพลเมือง วารสารศาสตร์ภาคประชาชน ขณะที่ในสหรัฐอเมริกาสื่อดังกล่าวถูกเรียกว่า Citizen journalism, Public journalism, Participatory journalism, Democratic journalism, Guerrilla journalism และ Street journalism ส่งผลให้มีผู้ที่นิยามแนวคิดดังกล่าวอย่างกว้างขวางและหลากหลาย

ปรากฏการณ์ “นักข่าวพลเมือง” จึงไม่เพียงแต่ส่งผลต่อสถาบันสื่อกระแสหลักที่ผูกขาดการผลิตข่าวสารให้สังคมมาอย่างยาวนานและสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนด้านนิเทศศาสตร์และสื่อสารมวลชนเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมาอีกด้วย

สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสได้สร้างมิติใหม่ในการเปิดพื้นที่ “พลเมืองข่าว” โดยสร้างนักข่าวชาวบ้านครอบคลุมทุกภูมิภาค และเน้นเสนอข่าวจากภาคประชาชนทุกกลุ่มสังคมสวนทางสื่อกระแสหลักโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อยอดการเป็นโทรทัศน์สาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย จึงได้ต่อยอดนโยบายของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสด้วยการเปิดรูปแบบการรายงานข่าวใหม่ภายใต้ชื่อ “นักข่าวพลเมือง”

การรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” เป็นการนำเสนอข่าวของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคภายใต้ชื่อ “นักข่าวพลเมือง” ซึ่งออกอากาศในรายการข่าวภาคค่ำของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสตั้งแต่ พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นปีก่อตั้งสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ การรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ได้รับความสนใจทั้งจากประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสในการรายงานข่าวและผู้ชมในการติดตามชมอย่างต่อเนื่องอีกด้วย ทำให้การรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ยังคงดำรงสถานะการออกอากาศอยู่จนถึงปัจจุบัน

การรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ถือเป็นการเปิดพื้นที่การนำเสนอภาพและข้อมูลข่าวจากภาคประชาชนที่สามารถสะท้อนปัญหาของแต่ละท้องถิ่นแก่สาธารณะ โดยสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการนักข่าวพลเมืองครั้งแรกที่จังหวัดนนทบุรี โดยมีนักข่าวพลเมืองรุ่นแรกเข้าร่วม จำนวน 40 คน แล้วจึงขยายการฝึกอบรมไปทั่วทุกภูมิภาคและทุกกลุ่มสังคม เช่น เยาวชน ชาวบ้าน และคนพิการ เป็นต้น ทั้งนี้ การอบรมดังกล่าวนอกจากจะสร้างทักษะในการรายงานข่าว เช่น การถ่ายภาพ การเขียนข่าวและการจับประเด็นแล้ว ยังมุ่งเน้นการสร้างจริยธรรมและจรรยาบรรณในการนำเสนอข่าวอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังสร้างความน่าเชื่อถือของการรายงานข่าวด้วยการจัดตั้งกองบรรณาธิการใหม่ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการติดต่อรวบรวมข่าวจากนักข่าวพลเมืองทั่วประเทศ รวมทั้งตรวจสอบข้อเท็จจริงของข่าวร่วมกับสำนักข่าวภูมิภาค 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดสงขลา และจังหวัดขอนแก่น

รายการ “นักข่าวพลเมือง” เป็นการนำเสนอข่าวร่วมกับรายการข่าวหลักของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เป็นสื่อที่เน้นการสะท้อนความคิดเห็นของประชาชนต่อข่าวกระแสหลักในสังคม และความเชื่อที่ว่าเนื้อหาของข่าวจากประชาชนมีคุณค่าและมีคุณภาพที่ดีเพราะเป็นการนำเสนอจากคนในพื้นที่ที่รู้เรื่องราวในพื้นที่อย่างลึกซึ้งมากกว่าการเข้าไปทำข่าวของนักข่าวในพื้นที่ รายการ “นักข่าวพลเมือง” ยังสะท้อนให้เห็นจิตสำนึกและจิตสาธารณะในการทำข่าวของนักข่าวภาคประชาชนที่ไม่ได้รับผลตอบแทนใด ๆ

ดังนั้น ในงานวิจัยเรื่องบทบาทการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ผู้วิจัยจึงสนใจและเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาชนิดของข่าว ประเภทของข่าว และบทบาทของสื่อมวลชนในการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” เพื่อให้เกิดความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวอย่างชัดเจน เข้าใจจุดแข็ง จุดด้อยของข่าวสารจากภาคพลเมือง อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพข่าวสารจากนักข่าวพลเมือง และมองเห็นความเชื่อมโยงของปรากฏการณ์นี้กับปรากฏการณ์อื่น ๆ ในสังคมไทย รวมถึงทำให้สังคมเกิดความตระหนักในพลังของข่าวสารจากภาคพลเมืองที่มีต่อสังคม

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาบทบาทการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส
- 2.2 เพื่อศึกษาประเภทของข่าวและชนิดของข่าวในการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

3. ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

- 3.1 เข้าใจบทบาทการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส
- 3.2 เข้าใจประเภทของข่าวและชนิดของข่าวในการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส
- 3.3 นำผลการวิจัยไปสู่การพัฒนาคุณภาพการนำเสนอข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสต่อไป

4. นิยามศัพท์

นักข่าวพลเมือง หมายถึง ประชาชนในพื้นที่ที่ทำหน้าที่รายงานเหตุการณ์ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นเรื่องราวที่น่าสนใจหรือกระทบต่อชุมชนหรือสังคม เพื่อออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

รายการนักข่าวพลเมือง หมายถึง รายการข่าวที่รายงานเหตุการณ์ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นเรื่องราวที่น่าสนใจหรือกระทบต่อชุมชนหรือสังคม เพื่อออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส หมายถึง สถานีโทรทัศน์สาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย อยู่ภายใต้ องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551 ในฐานะองค์การสื่อสารสาธารณะ ที่ไม่แสวงผลกำไรแห่งแรกของประเทศไทย

บทบาทสื่อมวลชน หมายถึง บทบาทหน้าที่ของสื่อวิทยุโทรทัศน์ในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ในสังคม ได้แก่ การให้ข่าวสาร การประสานสัมพันธ์ การสร้างความต่อเนื่องทางสังคม การรณรงค์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ และการให้ความเพลิดเพลินแก่สมาชิกในสังคม

ข่าว หมายถึง การรายงานเหตุการณ์ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นเรื่องราวที่น่าสนใจหรือกระทบ ต่อชุมชนหรือสังคม

ประเภทของข่าว หมายถึง การแบ่งข่าวออกตามเนื้อหาการนำเสนอข่าว ได้แก่ ข่าวหนัก เช่น ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าววิทยาศาสตร์และวิจัย ข่าวเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ ข่าวสิ่งแวดล้อม ข่าวการเกษตร ข่าวต่างประเทศ ข่าวในพระราชสำนัก และข่าวเบา เช่น ข่าวสังคมและสตรี ข่าวกีฬา ข่าวอาชญากรรม ข่าวบันเทิง

ชนิดของข่าว หมายถึง ข่าวที่มีการแบ่งตามชนิดข่าว ซึ่งเป็นส่วนย่อยของประเภทข่าว ได้แก่ ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าววิทยาศาสตร์และวิจัย ข่าวเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ ข่าวสิ่งแวดล้อม ข่าวการเกษตร ข่าวต่างประเทศ ข่าวในพระราชสำนัก ข่าวสังคมและสตรี ข่าวกีฬา ข่าวอาชญากรรม และข่าวบันเทิง

5. การทบทวนวรรณกรรม

5.1 แนวคิดวารสารศาสตร์ภาคประชาชนและนักข่าวพลเมือง

วารสารศาสตร์ภาคประชาชนเป็นหลักปรัชญาที่ว่าด้วยตำแหน่งแห่งที่ของนักหนังสือพิมพ์ในมิติชีวิตสาธารณะ โดยปรัชญาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านักหนังสือพิมพ์กำลังพยายามเชื่อมต่อชุมชนของตนในวิถีที่แตกต่าง ผ่านการกำหนดเป้าหมายที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือนำเสนอเนื้อหาการเมืองที่ประชาชนจำเป็นต้องอภิปรายและโต้แย้งถกเถียง ทั้งนี้ วารสารศาสตร์ภาคประชาชนเกิดขึ้นในช่วงปลายยุค 1980 ในสหรัฐอเมริกา และค่อย ๆ เติบโตขึ้นในกลุ่มหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นขนาดกลาง อาทิ Wichita Eagle, Charlotte Observer และ Virginia Pilot of Norfolk (Friedland & Willey, 2003, pp.13-14)

หนังสือพิมพ์ที่ผลิตขึ้นโดยมีแนวคิดดังกล่าวรองรับจึงต่างกับหนังสือพิมพ์ทั่วไป ด้วยมีการกิจหลักในการเสริมสร้างภาคประชาชนให้เข้มแข็ง สนับสนุนการถกเถียงและอภิปราย ซึ่งเป็นการปลุกความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยให้ฟื้นคืนกลับมา นอกจากนี้ยังกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อนำมาซึ่งการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของตนเองและสร้างความเข้มแข็งให้แก่พลเมืองผ่านการอภิปรายความเห็นในระดับสาธารณะ เพื่อทำให้สาธารณชนมีความตื่นตัวเพิ่มขึ้น กลายเป็นพลเมืองที่มีความกระตือรือร้นซึ่งเป็นคุณลักษณะประการหนึ่งของความเป็นพลเมือง (Citizenship) ในสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่

ส่วนจุดเริ่มต้นของนักข่าวพลเมืองมาจากผู้รับสารที่ต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตข่าวสารที่ครั้งหนึ่งเคยถูกจำกัดให้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้สื่อข่าวอาชีพ อย่างไรก็ตาม แม้การเกิดขึ้นของนักข่าวพลเมืองจะเกิดจากจุดเปลี่ยนที่สำคัญของผู้รับสาร แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ปฏิเสธไม่ได้ว่านักข่าวพลเมืองเติบโตขึ้นมาบนรากฐานของวารสารศาสตร์ภาคประชาชนและยังได้รับการเสริมแรงจากการแพร่กระจายของสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนาม “Journalism 2.0” ทำให้ผู้คนสามารถเชื่อมต่อโลกการติดต่อสื่อสารและแพร่กระจายข่าวสารได้กว้างขวางยิ่งกว่าที่เคยเป็นมา ผู้รับสารแบบใหม่นี้จึงไม่ได้ต้องการเพียงแค่รับรู้ข่าวแต่ต้องการให้เรื่องของตนเองเป็นข่าวด้วย (Miller, 2005)

Allan and Thorsen (2009) ได้นิยามความหมายของนักข่าวพลเมืองว่า การกระทำที่เกิดขึ้นเองของชนธรรมดาที่ติดอยู่ในเหตุการณ์พิเศษที่รู้สึกอัดอั้นและใช้บทบาทของนักข่าว

Peat (2010) อธิบายว่า นักข่าวพลเมืองมักใช้อุปกรณ์ คือโทรศัพท์มือถือหรือสมาร์ทโฟน โดยจะถ่ายภาพและเพิ่มคำอธิบาย หรือเขียนข้อความสั้น ๆ โดยอัปโหลดผ่านอินเทอร์เน็ตสำหรับเพื่อนโลกออนไลน์ รวมไปถึงคนอื่น ๆ ที่สามารถเข้าถึงได้

ขณะที่นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2544) นักวิพากษ์สังคมคนสำคัญของประเทศไทย เคยให้ข้อเสนอแนะไว้ในกรกล่าวปาฐกถาเรื่อง “สื่อมวลชนกับการเมืองภาคประชาชน” ซึ่งจัดโดยมูลนิธิอิศรา อมันตกุล เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2544 โดยชี้ถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนต่อการนำเสนอข่าวภาคประชาชนไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. สื่อมวลชนต้องช่วยส่งเสริมให้การจัดตั้งองค์กรภาคประชาชนมีความหมาย
2. สื่อมวลชนต้องส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ
3. สื่อมวลชนต้องส่งเสริมการเข้าถึงฐานคิดที่หลากหลาย
4. สื่อมวลชนต้องส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของภาคประชาชน
5. สื่อต้องส่งเสริมให้ภาคประชาชนสามารถเคลื่อนไหวทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ

เป้าหมายสำคัญของการสื่อข่าวภาคประชาชนจึงอยู่ที่การแย่งชิงพื้นที่การกำหนดความหมายในสื่อ เพื่อให้นิยามของสิ่งต่าง ๆ ในมุมมองของชาวบ้านได้มีโอกาสดูกลายเป็นประเด็นสาธารณะ

สิ่งที่สำคัญที่สุดในการสื่อข่าวภาคประชาชนที่แตกต่างจากสื่อกระแสหลักคือ “ฐานคิด” หรือ “ท่าที” ต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมิใช่แตกต่างที่ “รูปแบบ” ดังนั้น จึงมีข้อควรคำนึงถึงในการสื่อข่าวลักษณะนี้อย่างน้อย 10 ประการได้แก่

1. คำถามสำคัญกว่าคำตอบ
2. ความลึกสำคัญกว่าความเร็ว
3. ข่าวต้องง่ายมากกว่างาม
4. เชื่อมโยงปัญหาที่เราเผชิญหน้าเข้ากับปัญหาเชิงโครงสร้าง
5. เน้นชาวบ้านเป็นศูนย์กลางมากกว่าผู้มีตำแหน่งใหญ่โต
6. เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลพอ ๆ กับการรวบรวมข้อมูล
7. เน้นทางออกของความขัดแย้งพอ ๆ กับเน้นถึงรายละเอียดของความขัดแย้ง
8. ระวังความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนจะแทรกลงไปในช่วงมากเกินไป
9. ระวังปัจจัยแทรกซ้อนทางภาษาที่ทำให้ความหมายผิดเพี้ยน
10. เน้นวิธีคิดเรื่องความสมดุลในสังคมมากกว่าเน้นวิธีคิดเรื่องความเป็นกลาง

จะเห็นได้ว่าหลักในการรายงานข่าวของนักข่าวพลเมืองมีข้อแตกต่างกับนักข่าวมืออาชีพ ความหมายของข่าว วิธีการรายงาน ตลอดจนการเลือกประเด็นของนักข่าวพลเมืองจึงเป็นสิ่งใหม่สำหรับนักข่าว

5.2 แนวคิดบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน

แนวคิดบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน นอกจากจะเป็นแนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชน ประเภทของสื่อ และคุณสมบัติของสื่อแล้ว แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสื่อในการเป็นตัวแทนถ่ายทอดสังคม บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนตามทฤษฎีโครงสร้างบทบาทหน้าที่ (Structural Functional Theory) โดยเดนิส แมคควอล (McQuail, 1994) ได้ประมวลหน้าที่ที่พึงประสงค์ของสื่อมวลชนไว้ 5 ประการคือ

5.2.1 การให้ข่าวสาร (Information)

- 1) การให้ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์และสภาพการณ์ในสังคมและในโลก
- 2) บอกให้ทราบถึงสัมพันธ์ภาพแห่งอำนาจ
- 3) ช่วยส่งเสริมให้เกิดความคิดใหม่ๆ การปรับตัวและความก้าวหน้า

5.2.2 การประสานสัมพันธ์ (Correlation)

- 1) อธิบาย แปลความ และวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความหมายของเหตุการณ์ต่าง ๆ และข่าวสาร
- 2) ให้การสนับสนุนแก่สถาบันหลักทางสังคมและบรรทัดฐานต่าง ๆ
- 3) เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม
- 4) ประสานเชื่อมโยงกลุ่มคนและกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน
- 5) สร้างฉันทามติในสังคม
- 6) กำหนดว่าเรื่องใดสำคัญมากกว่าหรือน้อยกว่า หรือการกำหนดวาระทางสังคม

5.2.3 การสร้างความต่อเนื่องทางสังคม (Continuity)

- 1) ถ่ายทอดวัฒนธรรมหลักและยอมรับวัฒนธรรมย่อยหรือวัฒนธรรมทางเลือกและวัฒนธรรมใหม่
- 2) เสริมสร้างและธำรงไว้ซึ่งค่านิยมพื้นฐานในสังคม

5.2.4 การให้ความเพลิดเพลินแก่สมาชิกในสังคม (Entertainment)

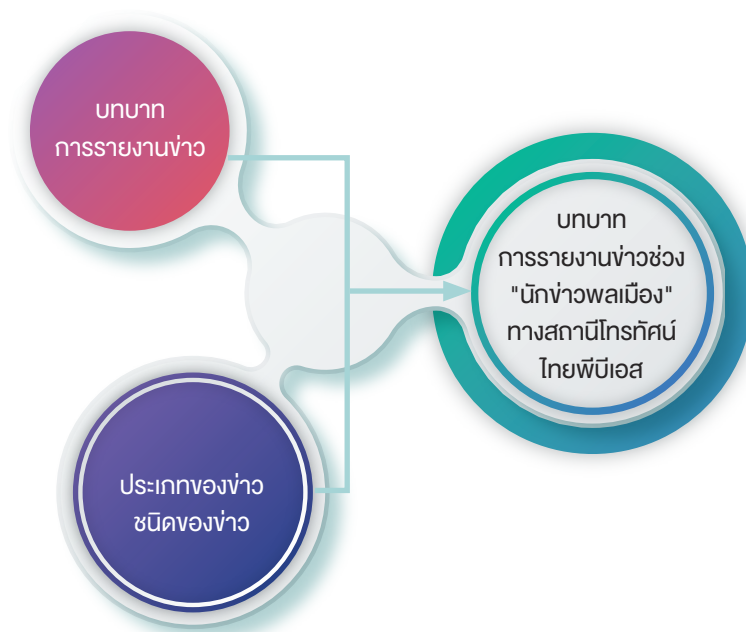
- 1) ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและวิธีการพักผ่อนหย่อนใจ
- 2) ลดระดับความเครียดและข้อขัดแย้งทางทางสังคม

5.2.5 การรณรงค์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ (Mobilization)

รณรงค์ด้านการเมือง สงคราม การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการทำงานเพื่อวัตถุประสงค์
ส่วนรวม

6. วิธีการศึกษา

6.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดการวิจัย

6.2 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 วิธี คือการวิเคราะห์เนื้อหาการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” (Content analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) บุคคล 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” และกลุ่มนักข่าวพลเมือง รวมจำนวน 20 คน

โดยวิเคราะห์ชนิดของข่าวพลเมือง ประเภทของข่าวพลเมือง และบทบาทการรายงานข่าวพลเมืองจากเทปรายการข่าวในช่วง “นักข่าวพลเมือง” ตั้งแต่ พ.ศ. 2552-2558 รวมระยะเวลา 7 ปี จำนวน 1,133 ข่าว โดยใช้แบบลงรหัส หรือตารางเก็บข้อมูล (Coding sheet) และสัมภาษณ์เชิงลึกโดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

แบบเจาะจง (Purposive sampling) จากแหล่งข้อมูลที่เลือกสรรแล้วว่าเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” เป็นอย่างดี (Key informant) จากบุคคล 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” และกลุ่มนักข่าวพลเมือง รวมจำนวน 20 คน ดังนี้

6.2.1 กลุ่มผู้บริหารงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” จำนวน 6 คน ดังนี้

- 1) กรรมการบริหาร
- 2) รองผู้อำนวยการองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย
- 3) เจ้าหน้าที่พัฒนาเครือข่ายสื่อพลเมือง
- 4) อดีตโปรดิวเซอร์รายการนักข่าวพลเมือง
- 5) อดีตเจ้าหน้าที่พัฒนาเครือข่ายสื่อพลเมือง จำนวน 2 คน

6.2.2 กลุ่มนักข่าวพลเมือง จำนวน 14 คน ครอบคลุมทุกภูมิภาคทั่วประเทศ ดังนี้

- 1) นักข่าวพลเมืองภาคเหนือ จังหวัดตากและจังหวัดเชียงใหม่
- 2) นักข่าวพลเมืองภาคอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดอุดรธานี
- 3) นักข่าวพลเมืองภาคกลางและกรุงเทพมหานคร
- 4) นักข่าวพลเมืองภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดระนอง

6.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

6.3.1 แบบลงรหัส หรือตารางเก็บข้อมูล (Coding sheet) ชนิดของข่าว ประเภทของข่าว บทบาทของการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง”

6.3.2 แบบสัมภาษณ์ สำหรับสัมภาษณ์ผู้บริหารงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” และผู้ทำหน้าที่นักข่าวพลเมืองในประเด็นบทบาทของการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง”

6.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

6.4.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากเทปข่าว บทข่าว เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ตั้งแต่ พ.ศ. 2552-2558 รวมระยะเวลา 7 ปี โดยใช้คำร้อยละและเรียงลำดับจำนวนมากที่สุดถึงจำนวนน้อยที่สุด แล้วนำไปแจกแจงบทบาทหน้าที่ของสื่อ ประเภทและชนิดของข่าวที่ช่วง “นักข่าวพลเมือง” นำเสนอในตารางเก็บข้อมูล เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการนำเสนอข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ชัดเจนมากขึ้น

6.4.2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ได้แก่ สัมภาษณ์ผู้บริหารงานข่าวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับช่วง “นักข่าวพลเมือง” ทั้งในยุคเริ่มต้นและยุคปัจจุบัน และสัมภาษณ์นักข่าวพลเมืองครอบคลุมทุกภูมิภาค ทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ ทั้งนักข่าวพลเมืองในยุคเริ่มต้นและในยุคปัจจุบัน โดยใช้การวิเคราะห์ประเด็น (Thematic Analysis) เพื่อสะท้อนให้เห็นแนวทางการทำงาน การคัดเลือกประเด็น การให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ความเป็นสื่อมวลชน การให้ความสำคัญกับประเภทและชนิดของข่าวได้บ้าง

7. ผลการศึกษา

การนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง “บทบาทการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส” แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 รายงานผลการวิเคราะห์ประเภทของข่าวและชนิดของข่าวในการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

ตอนที่ 2 รายงานผลการวิเคราะห์บทบาทการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

7.1 ประเภทของข่าวและชนิดของข่าวในการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

การวิจัยครั้งนี้พบว่า การรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เน้นการนำเสนอข่าวประเภทข่าวเบามากกว่าข่าวหนัก โดยรายงานข่าวสังคมและสตรีมากเป็นลำดับแรก ตามมาด้วยข่าวสิ่งแวดล้อม ข่าวการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม ข่าวการเกษตร ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าววิทยาศาสตร์และวิจัย และข่าวกีฬาตามลำดับ และไม่พบว่ามีรายงานข่าวในพระราชสำนัก ข่าวเทคโนโลยี และคอมพิวเตอร์ และข่าวบันเทิง

จากข่าวทั้งหมด จำนวน 1,133 ข่าว พบว่าประเภทของข่าวที่นำเสนอในช่วง “นักข่าวพลเมือง” เป็นข่าวเบามากที่สุด จำนวน 751 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 66.28 และเป็นข่าวหนัก จำนวน 382 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 33.72

ตารางที่ 1 ประเภทของข่าวในการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” พ.ศ. 2552 – 2558

ลำดับที่	ประเภทข่าว	จำนวน (ข่าว)	ร้อยละ
1	ข่าวเบา	751	66.28
2	ข่าวหนัก	382	33.72
	รวม	1,133	100

ชนิดของข่าวที่นำเสนอในช่วง “นักข่าวพลเมือง” ที่ออกอากาศตั้งแต่ พ.ศ. 2552-2558 จากข่าวทั้งหมด จำนวน 1,133 ข่าว พบว่าชนิดของข่าวที่นำเสนอในช่วง “นักข่าวพลเมือง” เป็นข่าวสังคมและสตรีมากที่สุด จำนวน 371 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 32.74 รองลงมาเป็นข่าวสิ่งแวดล้อม จำนวน 279 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 24.62 อันดับที่ 3 เป็นข่าวการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม จำนวน 211 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 18.62

อันดับที่ 4 เป็นข่าวการเกษตร จำนวน 119 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 10.50 อันดับที่ 5 เป็นข่าวการเมือง จำนวน 89 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 7.86 อันดับที่ 6 เป็นข่าวเศรษฐกิจ จำนวน 61 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 5.38 อันดับที่ 7 เป็นข่าววิทยาศาสตร์และวิจัย จำนวน 2 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 0.18 และอันดับที่ 8 เป็นข่าวกีฬา จำนวน 1 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 0.10 ตามลำดับ

โดยไม่มีการนำเสนอข่าวจำนวน 3 ชนิดข่าว คือ ข่าวในพระราชสำนัก ข่าวเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ และข่าวบันเทิง

ตารางที่ 2 ชนิดของข่าวในการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” พ.ศ. 2552 – 2558

ลำดับที่	ชนิดของข่าว	จำนวน (ข่าว)	ร้อยละ
1	ข่าวสังคมและสตรี	371	32.74
2	ข่าวสิ่งแวดล้อม	279	24.62
3	ข่าวการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม	211	18.62
4	ข่าวการเกษตร	119	10.50
5	ข่าวการเมือง	89	7.86
6	ข่าวเศรษฐกิจ	61	5.38
7	ข่าววิทยาศาสตร์และวิจัย	2	0.18
8	ข่าวกีฬา	1	0.10
9	ข่าวในพระราชสำนัก	0	0
10	ข่าวเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์	0	0
11	ข่าวบันเทิง	0	0
	รวม	1,133	100

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าทั้งกลุ่มผู้บริหารงานชาวช่วง “นักข่าวพลเมือง” และกลุ่มนักข่าวพลเมืองของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสส่วนใหญ่ต่างเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เน้นเสนอข่าวศิลปวัฒนธรรม ข่าวสังคม ข่าวการเกษตร ข่าวสิ่งแวดล้อม ข่าวการเมือง และข่าวเศรษฐกิจ ดังนี้

นักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส จังหวัดเชียงใหม่ แสดงความคิดเห็นว่า “ข่าวที่นำเสนอในรายการนักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่นำเสนอเกี่ยวกับวิถีประเพณี วัฒนธรรม และกิจกรรมของพี่น้องชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในเมืองล่านนา การอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนา การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจในตัวตนของชาวมุสลิมในเมืองล่านนา ซึ่งมีอัตลักษณ์และที่มาแตกต่างจากมุสลิมในประเทศไทยในภูมิภาคอื่น”

นักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส จังหวัดตาก แสดงความคิดเห็นว่า “ข่าวที่นำเสนอในรายการนักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่เป็นข่าวศิลปวัฒนธรรม”

นักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส จังหวัดเชียงใหม่ แสดงความคิดเห็นว่า “ข่าวที่นำเสนอในรายการนักข่าวพลเมืองส่วนมากจะเป็นข่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม”

นักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส จังหวัดศรีสะเกษ แสดงความคิดเห็นว่า “ข่าวส่วนมากนำเสนอวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีชาวเขากวายเป็นหลัก และขยายการนำเสนอออกไปยังพื้นที่ที่มีโอกาสได้ผ่านหรือพบเจอ หรือได้ยินว่ามีสิ่งดังามเกิดขึ้นก็จะไปนำเสนอด้วย ทั้งในจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดใกล้เคียงหรือจังหวัดอื่นๆ ที่มีโอกาสได้พบเจอสิ่งนั้นๆ เรื่องราวง่ายๆ งดงามตามธรรมชาติ เช่น ชาติพันธุ์กวย กูย หรือเขมร รวมถึงวิถีเกษตรที่กำลังจะเปลี่ยนวิถีไปสู่อุตสาหกรรม การทำมาหากินของผู้คนที่ยังอนุรักษ์วิถีและประเพณีดั้งเดิมไว้ รวมถึงนำเสนอเรื่องราววิถีวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายไป เช่น วิถีลูกชานนา ในตอนลูกชานนาชานกวย”

นักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส จังหวัดอุดรธานี แสดงความคิดเห็นว่า “ข่าวที่นำเสนอในข่าวพลเมืองส่วนมากคือ ข่าวเกษตรและข่าววัฒนธรรม วิถีชีวิตและชุมชน เช่น ตอนปณิธานของบ้านดหนอง ตอนบ้านไร่บ้านเชียง ตอนทำสัปปะกษะรวมชุมชน ตอนปลูกผักปลอดสารยกกลุ่มคุ้มบ้านน้อย”

นักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส จังหวัดระนอง แสดงความคิดเห็นว่า “ส่วนใหญ่ข่าวพลเมืองเป็นการนำเสนอเรื่องปัญหาชุมชน คุณภาพชีวิต วัฒนธรรม และปัญหาเชิงโครงสร้างซึ่งมีทั้งข่าวหนักและข่าวเบา”

เจ้าหน้าที่พัฒนาเครือข่ายสื่อพลเมือง องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย แสดงความคิดเห็นว่า “ข่าวพลเมืองอยู่ในหมวดข่าวสังคม บางชิ้นงานก็อยู่ในหมวดของข่าววัฒนธรรมแต่ถ้าไปติดโครงสร้างของสังคม เพราะบางครั้งอาจออกแบบการเล่าเรื่องจากวิถีเกษตรและเป็นปัญหาโครงสร้างทาง

สังคมด้วย เช่น กรณีที่ดินทำกินหรือเรื่องการละเมิดที่ดินมุสลิมทำขึ้นมา เรื่องการแต่งกายตามธรรมเนียมปฏิบัติ และวิธีการละเมิดในช่วงเราะมะฎอน หากจัดวางลำดับการออกอากาศสามารถเป็นได้ทั้งข่าวสังคมและข่าวศิลปวัฒนธรรม แต่ส่วนใหญ่จะเป็นข่าวเชิงสังคมวัฒนธรรม”

นักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส จังหวัดอุบลราชธานี แสดงความคิดเห็นว่า “ข่าวที่น่าเสนอในรายการนักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่เป็นข่าวสังคม ข่าวเกษตร และข่าววัฒนธรรม”

นักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส กรุงเทพมหานคร แสดงความคิดเห็นว่า “ข่าวที่น่าเสนอในรายการนักข่าวพลเมืองสามารถเป็นไปได้ทุกประเภทข่าว เช่น ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวสังคม ข่าวเกษตร ข่าววัฒนธรรม”

ส่วนข่าวที่ทำจะมีความน่าสนใจมากกว่า ซึ่งเราสนใจเรื่องโครงการพัฒนาที่มีผลต่อชีวิตผู้คน และสิ่งแวดล้อม”

นักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส จังหวัดนครศรีธรรมราช แสดงความคิดเห็นว่า “ไทยพีบีเอส เห็นคุณค่าของนักข่าวมากขึ้น ให้พื้นที่เกี่ยวกับข่าว ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นข่าวอะไร เวลาไหนก็ได้ ที่มันเกิดเหตุขึ้น”

นักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส จังหวัดมุกดาหาร แสดงความคิดเห็นว่า “ข่าวพลเมืองเป็นสิ่งที่ผมชอบมากเพราะมีความหลากหลาย ครบทุกประเด็น มีทุกมิติของสังคม ชุมชนที่เราอาจพบเจอในชีวิตสามารถนำมาสื่อสารได้ทั้งหมด โดยเฉพาะข่าวและประเด็นที่สื่อหลักไม่สนใจ ข่าวและประเด็นเหล่านี้สามารถนำมาผลิตในข่าวพลเมืองได้เลย

แนวที่ขอบคงหนีไม่พ้นมิติของสุขภาพพี่น้องประชาชนที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต เพราะเราจบมาด้านนี้ แล้วก็ทำงานคลุกคลีกับสายนี้ เวลาลงชุมชนจึงชอบค้นหาแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี”

อดีตเจ้าหน้าที่พัฒนาเครือข่ายสื่อพลเมือง องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย แสดงความคิดเห็นว่า “ข่าวที่น่าเสนอส่วนใหญ่มันโยงกันแบบนี้ มันมีตัวอย่าง เช่น เรื่องจากพรานปลาเป็นนักล่าไข่มดแดง จากเดิมเขาหาปลาได้ทุกเช้า เขาได้เงินอย่างน้อย 2,000-5,000 บาท บางวันเขาได้ปลาใหญ่ได้เงินเป็น 10,000 บาท นี่คือรายได้ที่เขาเคยได้ หลังจากธนาคารโลกสร้างเขื่อนปากมูลมันทำให้คนที่เคยหาปลาตรงนั้นไม่สามารถหาปลาได้เหมือนเดิม รายได้มาจากการทำไม้กวาดขาย ไปขายไข่มดแดงขาย ซึ่งได้วันละ 100-200 บาท ถ้าอยู่ไม่ไหวจริง ๆ ก็เข้ากรุงเทพฯ อันนี้เป็นข่าวเศรษฐกิจ แต่ชาวบ้านไม่ได้มองว่าเป็นเศรษฐกิจ นี่คือผลกระทบจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่เข้ามาโดยไม่เห็นหัวประชาชน มันรุนแรงมากในพื้นที่แล้วเขาไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มันทำให้รายได้ของเขาหายไป คนในพื้นที่เหนือเขื่อนและท้ายเขื่อนทะเลาะกัน สภาพความเป็นชุมชนล่มสลาย มูลค่าความเสียหายเหล่านี้ไม่เคยอยู่ในรายงานอีไอเอ”

นักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส จังหวัดเชียงใหม่ แสดงความคิดเห็นว่า “ข่าวที่น่าเสนอในรายการนักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่เป็นข่าวปัญหาสังคม ผลกระทบจากระบบทุนขนาดใหญ่หรือผลกระทบจากนโยบายภาครัฐ”

7.2 บทบาทการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

การวิจัยครั้งนี้พบว่า การรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ที่ออกอากาศตั้งแต่ พ.ศ. 2552-2558 จำนวน 1,133 ข่าว พบว่าเป็นบทบาทการให้ข่าวสารมากที่สุด จำนวน 558 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 49.26 รองลงมาเป็นบทบาทการประสานสัมพันธ์ จำนวน 279 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 24.62

อันดับที่ 3 เป็นบทบาทการสร้างต่อเนื่องทางสังคม จำนวน 217 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 19.15 และอันดับที่ 4 เป็นบทบาทการรณรงค์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ จำนวน 79 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 6.97 ตามลำดับ

ทั้งนี้ ไม่พบว่า มีบทบาทด้านการให้ความเพลิดเพลินแก่สมาชิกในสังคม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ทั้งกลุ่มผู้บริหารงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” และกลุ่มนักข่าวพลเมืองของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสส่วนใหญ่ต่างเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เน้นบทบาทการประสานสัมพันธ์ รองลงมาคือเน้นบทบาทการให้ข่าวสาร

โดยบทบาทการประสานสัมพันธ์นั้น กลุ่มผู้บริหารงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” และกลุ่มนักข่าวพลเมืองเห็นว่าเป็นการเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านนำเสนอปัญหาของในพื้นที่ที่ได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว

8. การอภิปรายผล

8.1 ประเภทของข่าวและชนิดของข่าวในการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

การวิจัยครั้งนี้พบว่า การรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เน้นการนำเสนอข่าวประเภทข่าวเบามากกว่าข่าวหนัก โดยรายงานข่าวสังคมและสตรีมากเป็นลำดับแรก ตามด้วยข่าวสิ่งแวดล้อม ข่าวการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม ข่าวการเกษตร ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าววิทยาศาสตร์และวิจัย และข่าวกีฬาตามลำดับ และไม่พบว่ามี การนำเสนอข่าวในพระราชสำนัก ข่าวเทคโนโลยี และคอมพิวเตอร์ และข่าวบันเทิง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าทั้งกลุ่มผู้บริหารงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” และกลุ่มนักข่าวพลเมืองของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสส่วนใหญ่ต่างเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสเน้นเสนอ ข่าวศิลปวัฒนธรรม ข่าวสังคม ข่าวการเกษตร ข่าวสิ่งแวดล้อม ข่าวการเมือง และข่าวเศรษฐกิจ

เนื่องจากการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสเป็นการรายงานข่าวภาคประชาชนที่เน้นนำเสนอข้อมูลจากในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางภูมิภาค ขาดพื้นที่ และอาชีพ ประกอบกับวัตถุประสงค์ของการนำเสนอข่าวดังกล่าวเป็นการเปิดพื้นที่สาธารณะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตข่าวเพื่อออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสในฐานะโทรทัศน์สาธารณะของประเทศไทย ข่าวที่นำเสนอส่วนใหญ่จึงเป็นข่าวเบา และข่าวเกี่ยวกับชาวบ้านเป็นหลัก เช่น ข่าวสังคมและสตรี ข่าวสิ่งแวดล้อม ข่าวการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม ข่าวการเกษตร สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และความสนใจของตัวนักข่าวพลเมืองนั่นเอง

8.2 บทบาทของการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า เป็นบทบาทการให้ข่าวสารมากที่สุด รองลงมาเป็นบทบาทการประสานสัมพันธ์ อันดับที่ 3 เป็นบทบาทการสร้างความต่อเนื่องทางสังคม และอันดับที่ 4 เป็นบทบาทการรณรงค์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ โดยไม่พบว่ามีบทบาทด้านการให้ความเพลิดเพลินแก่สมาชิกในสังคมเลย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าทั้งกลุ่มผู้บริหารงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” และกลุ่มนักข่าวพลเมืองของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสส่วนใหญ่เห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสเน้นบทบาทการประสานสัมพันธ์ รองลงมาคือบทบาทการให้ข่าวสาร

โดยบทบาทการประสานสัมพันธ์นั้น กลุ่มผู้บริหารงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” และกลุ่มนักข่าวพลเมืองเห็นว่าเป็นการเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านนำเสนอปัญหาในพื้นที่ที่ได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในการเป็นตัวแทนถ่ายทอดสังคม บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนตามทฤษฎีโครงสร้างบทบาทหน้าที่ โดยเดนิส แมคเคลว (พีระ จิรโสภณ, 2551) ซึ่งได้ประมวลหน้าที่ที่พึงประสงค์ของสื่อมวลชนไว้ 5 ประการคือ 1. บทบาทการให้ข่าวสาร เน้นการให้ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์และสภาพการณ์ในสังคมและในโลก 2. บทบาทการประสานสัมพันธ์ เน้นการอธิบาย แปลความ และวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความหมายของเหตุการณ์ต่างๆ และข่าวสาร เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม การประสานเชื่อมโยงกลุ่มคนและกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน การกำหนดว่าเรื่องใดสำคัญมาก น้อยกว่าหรือการกำหนดวาระทางสังคม 3. บทบาทสร้างความต่อเนื่องทางสังคม การถ่ายทอดวัฒนธรรมหลัก

และยอมรับวัฒนธรรมย่อยหรือวัฒนธรรมทางเลือกและวัฒนธรรมใหม่ การเสริมสร้างและธำรงไว้ซึ่งค่านิยมพื้นฐานในสังคม 4. บทบาทการให้ความเพลิดเพลินแก่สมาชิกในสังคม การให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและวิธีการพักผ่อนหย่อนใจ การลดระดับความเครียดและข้อขัดแย้งทางสังคม และ 5. บทบาทการรณรงค์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ การรณรงค์ด้านการเมือง สงคราม การพัฒนาทางเศรษฐกิจและการทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ส่วนรวม

การรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ได้ทำบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน 4 ประการคือ บทบาทการให้ข่าวสาร บทบาทการประสานสัมพันธ์ บทบาทสร้างความต่อเนื่องทางสังคม และบทบาทการให้ความเพลิดเพลินแก่สมาชิกในสังคม ซึ่งสามารถตอบโจทย์สำคัญของการทำหน้าที่สื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์ในสังคมของสื่อมวลชน

ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับปรัชญาและแนวคิดของสถานีโทรทัศน์สาธารณะได้แก่ 1. ความเป็นอิสระในการดำเนินงาน จากการมีหลักประกันทางกฎหมายที่ป้องกันการแทรกแซงทางการเมืองและให้ความมั่นคงทางการเงินควบคู่ไปกับการห้ามโฆษณาเพื่อให้ปลอดจากการถูกแทรกแซงจากกลุ่มทุน 2. ผลิตรายการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะที่มีคุณภาพสูง เช่น รายการข่าวและรายการเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งให้ข้อเท็จจริงอย่างครบถ้วนรอบด้านในประเด็นที่มีความสำคัญต่อสาธารณะ รายการการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชน และรายการที่ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน 3. ผลิตและเผยแพร่รายการอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมจากการมีข้อกำหนดด้านมาตรฐานของรายการและจริยธรรมทางวิชาชีพ 4. มีกลไกให้สังคมมีส่วนร่วม เช่น การสนับสนุนผู้จัดทำรายการโทรทัศน์และวิทยุอิสระทั้งผู้ประกอบการรายย่อยและชุมชนให้สามารถใช้ประโยชน์จากสื่อวิทยุและโทรทัศน์ในการสื่อสาร เพื่อเรียนรู้ระหว่างกันและมีกลไกสำรวจความพึงพอใจของประชาชนเป็นประจำ ตลอดจนมีกลไกที่ประชาชนสามารถให้คำแนะนำและข้อคิดเห็น ร้องเรียนและการตรวจสอบการดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์สาธารณะได้โดยง่าย

ทั้งนี้ การรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ได้ทำบทบาทหน้าที่ของสถานีโทรทัศน์สาธารณะและผลิตรายการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ เนื่องจากนักข่าวพลเมืองทั้งหมดเป็นพลเมืองในพื้นที่ที่กระจายอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศไทย เป็นผู้คลุกคลีอยู่กับข้อมูลและปัญหาในพื้นที่ ทำให้จุดเด่นของการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการผลิตรายการของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส และนักข่าวพลเมืองทุกคนมีความเป็นอิสระในการทำงานในพื้นที่ จึงทำให้ผลงานข่าวที่นำเสนอทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสมีเรื่องราวแปลกใหม่ที่ผู้ชมไม่เคยทราบมาก่อน เป็นข่าวที่มีประโยชน์และมีความหลากหลาย

9. ข้อเสนอแนะ

9.1 ข้อเสนอแนะต่องานวิจัย

- 9.1.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการการผลิตข้าวช่วง “นักข้าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ในประเด็นที่สะท้อนถึงปัจจัยสนับสนุน อาทิ นโยบายการบริหารจัดการอุปกรณ์บุคลากรในการผลิตข้าวพลเมือง ผู้ชม ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการการผลิตข้าวช่วง “นักข้าวพลเมือง”
- 9.1.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับการนำเสนอข้าวช่วง “นักข้าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ว่ามีผลกระทบ (Impact) ต่อนโยบายของภาครัฐมากน้อยเพียงใด และได้รับการแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง

9.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับกิจการสื่อสาร

- 9.2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์รายการข่าวที่มีประสิทธิภาพสำหรับสถานีโทรทัศน์ภาคสาธารณะสถานีอื่น ๆ ด้วย
- 9.2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตรายการข่าวสำหรับสถานีโทรทัศน์ภาคสาธารณะสถานีอื่น ๆ ด้วย

10. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องบทบาทการรายงานข่าวช่วง “นักข้าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ได้รับความกรุณาจากบุคคลหลายฝ่ายจนแล้วเสร็จ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ดร.สุรัฐ ศิลปอนันต์ ที่ปรึกษาหลักที่ให้คำแนะนำ แก้ไขข้อบกพร่อง ตลอดจนให้ความเมตตาและให้ข้อคิดเห็นต่างๆ ทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณคุณพิภพ พานิชภักดิ์ รองผู้อำนวยการองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai PBS) และนักข้าวพลเมืองทุกท่าน ที่เห็นความสำคัญของงานวิจัย เสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์และให้ข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้

บรรณานุกรม

- กรรณิ กาญจนานุกูลมาเลิศ. (2552). ทวีไทย ทวีสาธารณะ ในสมรภูมิข่าวโทรทัศน์. สารนิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิตติ สิงหาปัด. (2548). การสร้างสรรค์รายการข่าว [เอกสารการสอนชุดวิชาการสร้างสรรค์รายการโทรทัศน์ หน่วยที่ 7]. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ณิชาภา แก้วประดับ. (2561). บทบาทการรายงานข่าวช่วง “นักข่าวพลเมือง” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส. มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2544). ปาฐกถาเรื่อง “สื่อมวลชนกับการเมืองภาคประชาชน”. มูลนิธิอิศรา อมันตกุล.
- นิติดา สิริพงศ์ทักษิณ. (2554). การเมืองในนโยบายสื่อสารสาธารณะขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทชั้นบริหาร]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ.2551. (2551, 14 มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 125 ตอนที่ 8 ก. <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%CD22/%CD22-20-2551-a0001.htm>
- พัชรนันท์ วิเศษสมวงศ์. (2550). พัฒนาการและการจัดตั้งทีวีสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย [วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พีระ จิรโสภณ. (2551). ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน [เอกสารการสอนชุดวิชาการ ปรัชญา นิเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 10]. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ภัทราวดี บุญทะพันธ์. (2552). ความคาดหวังและความต้องการข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์สาธารณะของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาสถานีโทรทัศน์ทีวีไทยสาธารณะ [การศึกษาเฉพาะบุคคล นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- วราพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. (2553). คู่มือสื่อพลเมือง. สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์.
- สุภารัตน์ ธนกุลพรรณ. (2553). สถานีโทรทัศน์ทีวีไทย: แนวคิด ปรัชญา กลยุทธ์ และปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงาน [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Allan, S., & Thorsen, E. E. (2009). *Citizen Journalism: Global Perspectives*. Peter Lang.
- Chung, D., & Nah, S. (2010). *Perceive Role Conceptions of Citizen and Professional Journalists: Citizens' Views*. AEJMC. <http://www.aejmc.org/home/2010/07/civic-and-citizen-journalism-interest-group-2010-abstracts/>.
- Friedland, L. A., & Willey, S. G. (2003). *Public Journalism Past and Future*. Foundation Press.
- McQuail, D. (1994). *Mass Communication Theory An Introduction*. SAGE Publications Ltd.
- Miller, R. (2005). *Journalism returns to its (Grass) roots*. Econtentmag. www.econtentmag.com.
- Peat, D. (2010). “Cell phone Cameras Making Everyone into a Walking Newsroom”. Toronto Sun.